

Navidad de 1926. La nieve, tan silenciosa, debió caer a manojos, a espuertas, a cuas cortinas. Durante la tarde del 24 de el cielo fue tomando un fino color ceniza, y la calma ambiental era absoluta.

- Està el temps molt secret - deu gèntil -. Podem tindre un Nadal blanc.

- a la salida de la tarde, balanceándose al aire, comenzaron a descender algunos copos blancos, que se fueron espesando a lo largo de la noche.

TÀRBENA

RUTA LITERÀRIA

tarbenaturismo.es

LA RUTA LITERÀRIA DE TÀRBENA

PARAULES A PEU

Aquesta ruta literària de Tàrbena, paraules a peu que vos proposem és una iniciativa del Centre d'Estudis de la Repoblació Mallorquina amb la col·laboració de l'Ajuntament de Tàrbena. Té l'objectiu de donar a conèixer Tàrbena a través de la imatge que ens n'ha donat la literatura. Podreu fer la ruta pel vostre compte, o, buscant l'ajuda de la informació que trobareu a <http://altarbani.wixsite.com/tarbenaparaulesapeu>, o podeu afegir-vos a les rutes guiades que regularment convoca el CERM.

La ruta comença al Poble de Dalt i finalitza al Calvari. En el recorregut hi ha dotze parades en què es proposa la lectura d'un tria textos. Seran molt diversos els autors i els punts de vista que llegirem. Tenim, per una banda, els escriptors locals o vinculats al poble (Miguel Signes, François Molines), per altra, els escriptors que l'han visitat (Gabriel Miró, Mn. Alcover, Bernat Capó, Josep M. Espinàs, Jaume Fuster) o, en el cas del poeta Bartomeu Rosselló-Pòrcel, la inclusió ve per la cita d'un poema seu que hi ha en el monument del 400 Aniversari. S'hi ha tingut també molt en compte els autors de tradició oral, com els poetes populars o versadors (Miquel Pont "en Carbons" i Francisca Vila "la Paua" eren els més coneguts), i els contes i llegendes que conformen el nostre imaginari col·lectiu, que cal reivindicar i difondre; però que en ocasions també cal revisar de manera crítica, com és el cas de la llegenda negra que explica el repoblament de Tàrbena, al marge de tota veritat històrica. En aquest passeig ens remetem a fets i èpoques històriques diferents: el passat musulmà, el repoblament mallorquí, el bandolerisme, l'emigració a Algèria... i ens referim a edificis singulars, a voltes desapareguts o deformats, com el castell (sa Caseta des Moros), l'antiga mesquita, l'abadia o la sala, o a espais que formen part dels referents locals, com ses grasses, sa font d'Enmig, el Liogaret, es tossalet d'en Micalet Monjo, es Llisset des Salt...

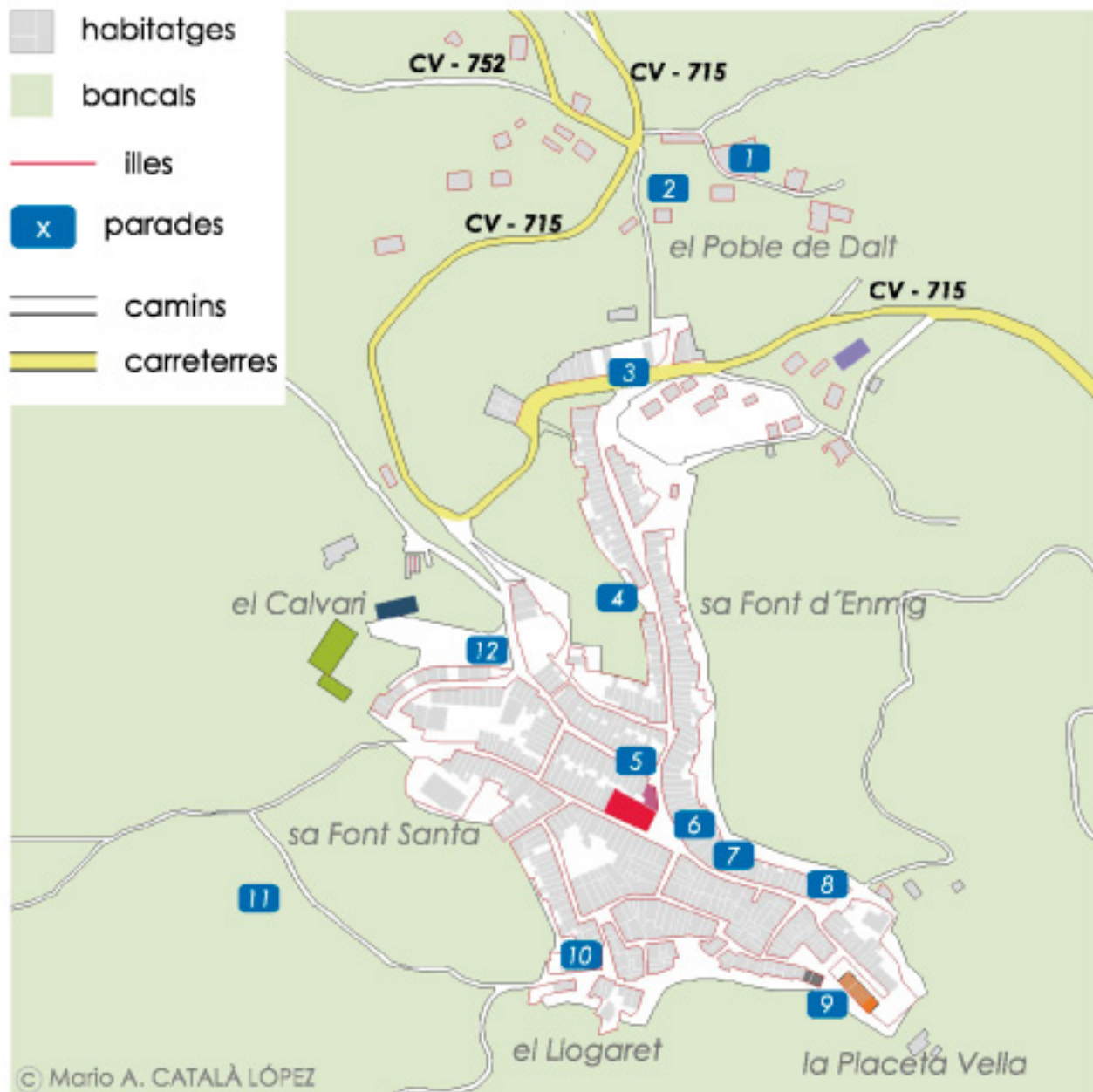

Joan-Lluís Monjo i Mascaró
Centre d'Estudis de la Repoblació Mallorquina
<http://altarbani.wixsite.com/tarbenaparaulesapeu>

Rafa Garay: Fotografies
Agnieszka Remsak: Maquetació i fotografies

Agraïments:
Fons Germans Galana: fotografies
Maria Rosa Molines Ripoll: fotografies
Toni Mestre: fotografies
Família Miguel Signes: manuscrit de portada

- habitatges
- bancals
- illes
- parades
- camins
- carreteres

1. EL POBLE DE DALT ES GARRIGÓ

Dos cipreses de bronce, una grada de cultivos, una acumulación de losas, un breñal torvo, un pueblo saliendo jugosamente de los sembrados. Cada rasgo, cada culminación de paisaje ha estado esperándonos. Enseguida se nos queda a la espalda trocándose y estampándose en un viejo conjunto, en un pasado de espacio que nunca podrá pertenecernos[...]

Porque el paisaje no nos espera más que una vez: cuando es inesperado para nuestros ojos, presintiendo nuestra sensibilidad. Contemplar es despedirse de lo que ya no será como es. [...] Y se revuelve Sigüenza para ver Tárberna [...] Lirio del campanario. Una calle larga de sol, ahogándose de frutos y mieses granadas.

Tárberna, encima de los macizos de las sierras; tan alta, que en los huertos apacibles y calientes de abajo, en los valles con aires de mar, se pronuncia Tárberna levantando mucho los ojos.

Gabriel Miró, *Años y leguas*, 1928.

Metre a metre el viatger ha arribat a una altura superior als cinc-cents. Ha caminat per una tresquera mig trencada que no l'ha deixat descansar en cap moment, sempre cap amunt. Al final apareix Tárberna, que era amagada darrere dels penyals, agafada amb angúnia a les roques en un difícil equilibri; s'aboca, atrevida i sense vertigen, al tancat barranc que l'alla i a les fragositats del qual es donen cita els regalls de muntanya que gesten les clares aigües de l'Algar. Des de la seua elevada posició pot palpar, de vegades, els núvols de cotó que envolten els cingles. És una visió agradable que recorda el sabor agre dolç de l'ametlló.

Bernat Capó, *Espigolant pel rastroll morisc*, 1980.

2. EL POBLE DE DALT

CAMÍ VELL

Un succeït del Poble de Dalt

Al Pobledalt hi havia una venta. Hi havia una gúeleta. Però això era es camí des Arrieros i paraven en aqueixa venta. I açò, ¿eh?, dic jo si sarà veritat.

I era un home que anava de viatge, un mercader de-queixos que van a tresportejar [gènero]. I duia dos onces de xocolate. I això tot és veritat: m'ho contaven es vells. Duia dos onces de xocolate, i aquell home i li va dir:

–Escolte, gúeleta, –es va quedar [a dormir a sa venta]–, ¿podrà fer-me demà de mati, quan m'alça, un poquet de xocolate?

Diu: –¡Si!!!! –diu–. ¿Açò...? –ell no ho sabia fer.

Diu: –Això es posa un poquet d'èuia, i li pose les onces dins i manege, i es desfà. I es fa en un punt el xocolate.

–Ah, pues sí –i li ho va fer.

I quan va, diu: –¿Ja està arreglat?

Diu: –Sí –diu–. Mira, però jo li ha posat una tomaqueta dins, perquè tenia poc –¿Quina atrassamenta! No és per això, és s'atrassament que hi havia: que no sabia es xocolate lo que era.

Font oral: Isabel Ripoll.

Monjo, Joan-Lluís: *Rondalles de Tàrbena* (en premsa)

¿D'on vénen els tarbeners?

Vénen de Mallorca. Diuen que va ser d'una barata de cerdos. Diu que varen anar uns mallorquins i varen fer Tarbeneta, que està allà dalt. Allò és la primera Tàrbena. Va anar un tio en cerdets, de Mallorca, i allí va fer una barata i va fer:

–Mira, pues em quede açí –i es va quedar el mallorquí eixe allí, i per això els tarbeners parlen com els mallorquins: “Sa, sa, sa, sa...”.

[...] ¡De Mallorca! Tàrbena es va fer d'una barata de cerdos; ells no volen, però va ser d'una barata de cerdos. [...] El primer poble va ser allò: de la barata de cerdos varen fer casetes. Com era raça mallorquina, pues... I allí anaven creant-se gent.

Font oral: Salvador Mollà (Callosa d'en Sarrà)

Dins Antoni Mas - Joan-Lluís Monjo:

Per poblar lo Regne de València, 2002

3. SA CARRETERA

Une fusillade nourrie lui répond. Les Espagnols aiment faire parler la poudre. Tout le village est rassemblé sur le terre-plein réservé à la construction de la future école.

—Voilà la mariée!

Et les détonations des fusils de chasse se mêlent au concert assourdissant des pétards de tous calibres sans lesquels il n'existe pas de fête populaire en Espagne.

Ainsi eut lieu l'entrée remarquée dans Tarbena, d'Incarnation, de Quico et de leur noce qu'escortait une population empressée où les enfants surtout donnaient bonne mesure de joie délirante.

Telle un nid d'aigles, Tarbena est située dans un endroit presque inaccessible. La plupart des rues n'ont de rues que le nom. Ce sont plutôt des escaliers aux marches irrégulières et ravinées, protégées seulement par des grosses pierres dressées. A Tarbena, on ne cesse de monter ou de descendre. Les fers à cheval martèlent le sol et font jaillir des étincelles.

François Molines, *Un mariage difficile*, 1979.

Li respon un troteig de fusells ben nodrit. Als espanyols, els agrada fer parlar la pólvora. Tot el poble està reunit sobre el terraplè reservat a la construcció de la futura escola.

—Ja ve sa núvia!

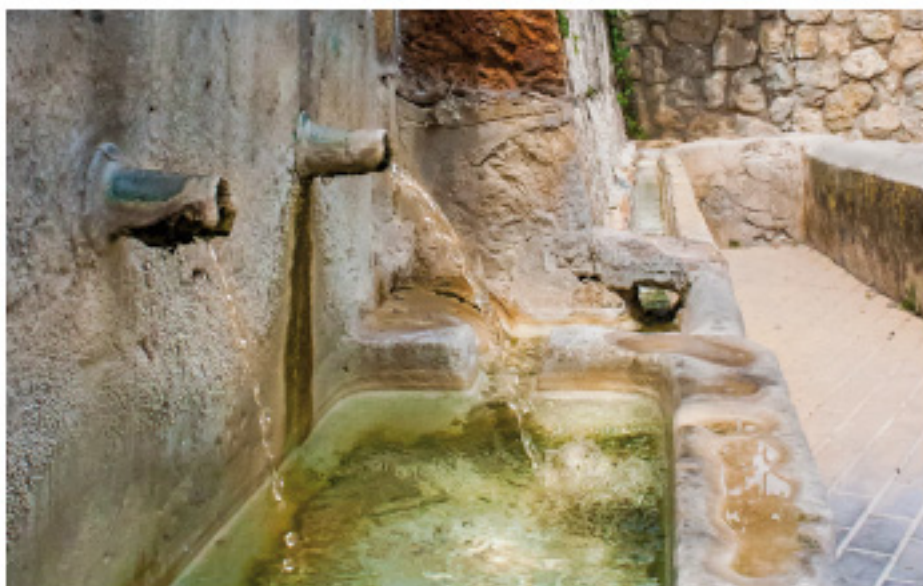
I les detonacions dels fusells de caça es mesclen amb al concert ensordidor dels coets de tots els calibres, sense els quals no hi ha cap festa popular a Espanya.

Així va ser l'entrada que tingueren a Tarbena Encarnació, Quico i la seua comitiva de noces, que escortava una gentada expectant, en la qual sobretot els xiquets aportaven una gran part de l'alegria més entusiasta.

Com si fóra un niu d'àguiles, Tarbena està situat en un indret gairebé inaccessible. La majoria dels carrers no tenen de carrers sinó el nom. Més aviat són escales amb escalons irregulars que formen aigüeres, protegides només per unes pedrottes plantades. A Tarbena, un no para mai de muntar o de baixar. Les ferradures martellegen el sòl i fan saltar espurnes.

[traducció del text anterior]

4. SA FONT D'ENMIG

A les quatre de la matinada entràvem a Tàrbena. El poble, com els altres que havíem passat, dormia a recer de les muntanyes.

–No ho entenc –vaig comentar a l'Anna, quan ens vam aturar–. Els civils ens haurien de buscar per aquí, quan han vist que el cotxe era a Callosa... Què deuen haver pensat?

–Potser que hem robat un altre vehicle i que hem seguit camí de Guadalest, cap a Alcoi. És la carretera principal. [...]

L'Anna no va contestar. Aquells dotze quilòmetres amb l'ai al cor, esperant veure a cada revolt la patrulla de la guàrdia civil, l'havien deixat rebentada, sense l'alegria que posava a totes les hores. Allò em va acabar de decidir. Li vaig dir que m'esperés i vaig anar a fer un tomb pel poble. Els pocs cotxes que dormien al carrer estaven tancats amb pany i clau. Jo desesperava de trobar-ne un en condicions favorables, quan d'una de les cases va sortir un xicot jove. Pel posat i pel capteniment, vaig comprendre que venia d'una visita clandestina. Em vaig imaginar una visita amorosa i no em vaig poder estar de somriure.

El xicot va creuar el carrer i va desaparèixer pel cap de cantó. Seguint una intuïció, el vaig entalonar. L'havia encertada: el noi tenia, ja, les claus a la mà i estava a punt d'entrar en un Seat 127 de color blanc i amb matrícula d'Alacant. M'hi vaig atansar amb la pistola del Moro a la mà: –No et moguis.

Jaume Fuster, *La corona valenciana*, 1983.

En el carrer de la Font una desgràcia ha passat: Genoveva ha tirat aigua i Meregildo ha esvarat.

Ha eixit Pepe el Moreno amb la brusa descordà i Tonet de Currutaco amb la jaqueta tallà

Al vore l'amic en terra li pregunta: –Què ha sigut?–
–Genoveva ha tirat aigua i jo per això ha caigut.–

A les xiques del carrer Meregildo ha promès que si tornen a tirar aigua a vore-les no anirà més.

–Si eixa sentència mos dones, Meregildo, et creurem: més mos estimem que vingues que tirar l'aigua al carrer.

Francisca Vila "la Guica la Paua"
ca. 1920 [Dins: Joan-Lluís Monjo
Cançoner de Tàrbena, 2009]

5. LA SALA L'HOSTAL DEL POBLE

Darrere les finestres de les cases, velles i deslluïdes, s'hi deixen veure cares femenines, colorades pel vent de muntanya; d'altres, a les portes, contemplen el pas cansat de qui acaba d'arribar. Quasi tots responen, molt atentament, a les salutacions que vaig repartint en la seua pròpia llengua. I arribem a l'hostal del poble, que s'anuncia a totes les pedres útils del camí i que reuneix un bon nombre de parroquians, els quals, a més de menjar i beure, busquen la conversa.

Envoltat de l'agradable ambient de l'hostal, m'assec, en taula rodona, amb un grup de coneixedors d'històries molt anteriors del seu temps, d'altres de més noves i és possible que d'alguna de futura i tot: de tot això prendrem nota i més tard ja veurem el que arriba a les pàgines del llibre.

Bernat Capó, *Espigolant pel rastoll morisc*, 1980.

6. LA PLAÇA

¡Santa Bàrbara gloriosa,
les metlles van molt barates!,
els xics antes .naven al casino
i ara s'aparen a les grasses.

En casi que m'ha fet vell
i tinga mal de ronyons,
santa Bàrbara ha d'eixir,
anque siga a rossegons.

En el cantó de la Plaça
hi ha un escrit, si no m'enganya:
"¿Que animal seria en Carbona
si vinguera a viure a Espanya!"

En el racó .el Rafalet
cas de matros ningú en fa.
Racados del tio Carbona
i de la Maria Salvà.

Miquel Pont "en Carbona"
[Dins: Joan-Lluís Monjo
Cançoner de Tàrbena, 2009].

Recuerdo que siendo yo un niño solía, algún que otro año, dejarse caer en Tàrbena, procedente de Argelia, un viejo emigrante, el "Tío Carbona", hombre alegre y simpático, "trovero" por excelencia, enhebrador de coplas que improvisaba al momento. Apenas bajaba del coche y ponía los pies en la plaza, y antes de saludar a nadie o de que nadie le saludara, con los brazos en cruz y cara a la iglesia, dedicaba a la Patrona del pueblo, Santa Bàrbara, dos o tres cantares sentidos, profundos, siempre de agradecimiento y de esperanza, de ruego por volver. Cantares que emocionaban al pueblo... ¿Dónde reposan los huesos del "Tío Carbona"?

Más de una vez me viene a la memoria aquel hombre cuando, como hago con frecuencia, pongo en marcha la moviola de mi cerebro y retorno a las imágenes de mi infancia, con su desfile de hombres desaparecidos y de acontecimientos vívidos.

Miquel Signes, *Historias de mi pueblo* (Tàrbena), 1981.

El día de Navidad amaneció con setenta centímetros de nieve en las calles y sobre los tejados. Se habían borrado los caminos y perdido las montañas sus perfiles. [...] Unos jóvenes, a media mañana [...], conciben la idea de levantar en medio de la plaza un monolito de nieve de varios metros de altura. La idea se pone en práctica sin pensarlo más. Se va amontonando la nieve, que abunda hasta la prodigalidad, y se la va prensando. El monolito crece en forma de prisma cuadrangular. Se han traído escaleras para darle estatura. Todos quieren colaborar en la obra, incluso los niños. Alguien sugiere que la gélida pilastra sea rematada por una enorme bola de nieve, pero hacerla y luego subirla presentaba sus dificultades, y se abandonó la sugerencia. Y cuando el monolito rebasaba los balcones de la plaza se dio por terminado el trabajo... Digamos que la nieve, congelada, duró hasta finales de abril en medio de la plaza.

Miquel Signes, *Historias de mi pueblo* (Tàrbena), 1981.

7. CARRER DE SANT RAFEL

L'ABADIA

He dit l'Ofici i he feta la plàtica de comunió en llenguatge tarbenenc.

Una partida de persones se són acostades a donar-me l'enhorabona i les gràcies perquè m'havien entès perfectament, que era lo que els agradava més: entendre lo que elza diuen de dalt la trona. Els ha agradat que jo elza digués en la plàtica que elza saludava com a germans meus per la fe i per la sang, com a descendents dels mallorquins que la primeria del sigle xvii vengueren a poblar aquesta vila.

Antoni M. Alcover, *Dietari*, 1918.

8. CARRER DE SANT RAFEL

SA DERECERA

Los chicos de Tárbenas han tenido siempre buen brazo y mejor técnica de disparar piedras. La primera le silbó al "misionero" a un palmo del oído. Ya, después de la primera, menudearon los tiros. Una pedrada le dio en el hombro y otras le rebataron entre las piernas. Alguna mujer salió al portal alarmada por el griterío o porque alguna piedra se estrellaba contra su puerta:

-¡Deixeu a l'home, condemnat!

-Es que és protestant i el senyor rector mos ha dit que el fem saltar del poble.

Un nuevo disparo le dio en la cabeza, pero el impacto quedó amortiguado por la barrera del sombrero. Comprendió el hombre que lo mejor era escapar, antes de que le descablaran de verdad, antes de que apareciera el ensañamiento, que era cuestión del puro discurrir de los acontecimientos. Tenía la experiencia de otros lugares. Se hubiera podido refugiar en alguna casa, pero esa no era solución. [...]

Estaba en este momento verdaderamente asustado. Iniciaba la pequeña costanilla de la calle de San Rafael, que reconducía a la plaza Mayor, pero a su espalda, a cortísima distancia, tenía la "Derecera" o "Drecera", una de las salidas al campo, cuesta abajo. No lo pensó un solo segundo. Se volvió rápido sobre sus pasos y como alma que lleva el diablo, emprendió una carrera frenética, enfilando la salida de la "Derecera", que él había atisbado momentos antes. Los chavales, sorprendidos, retrocedieron, pues les pareció que el "misionero" iba a por ellos, a echárseles encima. Pero no, el forastero velozmente bajaba el pedregoso camino, haciendo saltar el ripio bajo sus pies. No debía ser viejo, el fugitivo. Los chicos reaccionaron pronto y la emprendieron a pedradas desde la pequeña plazoleta; otros, más arrojados, salieron al camino, para disparar más de cerca, pero el forastero, con el guardapolvo hinchado parecía volar. Las piedras, mejor la lluvia de piedras no le alcanzaba ya, pues el pobre hombre se perdía ya en las curvas de La Murta.

Miguel Signes, *Historias de mi pueblo*, 1981.

9. LA PLACETA VELLA ES RACÓ DE SES CAMPANES

Tiro carrer avall, cap a la plaça de Santa Anna, on quan feia sol he contemplat l'amplossim panorama que, des d'aquesta altura de Tàrbena, rellisca per valls i muntanyes fins a Callosa –on seré demà– i el mar. La nit és negra tota aquesta setmana, no hi ha hagut lluna. S'ha esvaït el perfil de les serres i la profunditat de les fondalades en una foscor compacta, que semblaria una gran paret impenetrable si no fos un fil de llum estirat al capdavant. No sé si és Altea, Benidorm o un altre punt de la costa turística. És una ratlla molt prima i groguenca, que vibra una mica al fons de la massa d'aire que hi ha entre la costa i aquest mirador. És una ratlla que concentra una densitat de vida. Joestic sol, en aquest balcó de Tàrbena, en Sebastià ha anat a dormir, i el silenci em té atrapat com una teranyina que no puc estripar amb cap gest.

Josep M. Espinàs, *A peu pel Comtat i la Marina*, 1998

Es Salt des Llop. Es Lliset des Salt

Està al cap del barranc de la Partida, caent a la Murta, demunt del camí vell de Callosa, i és un tallat de penyes per lo qual sols passa aigua quant plou i forma un salt de considerable altària.

A principis del segle XVIII aparegué un llop en dia de diumenge en el Poble de Dalt per la vesprada, i els vehins pegaren darrere d'ell. La bèstia tirà cap el Poble de Baix (Tàrbena actual) i enfilà a la plaça, que era la placeta que ara diuen Vella, on estaven ballant.

I passant per mig la gent, que també seguí darrere d'ell, anà al barranc de la Partida com a mig de salvació. Tirant pedres, el feren anar cap avall, i veent l'eixida al fi, botà a l'abisme. I des d'avonnes es diu "el Salt del Llop", pel que pegà este.

Adolf Salvà (text inèdit)

Dins Joan-Lluís Monjo, *"Adolf Salvà i Tàrbena"*, 2001

10. EL LLOGARET

En el temps d'abans hi havia lladres i anaven en casa en casa. I la gent estava atemorida, perquè et demanaven diners, i si no los en donaves, ja sabies què hi havia.

I diu que varen entrar es lladres a una casa al Llogueret, allà en es Racó, i li varen amorrar sa pistola a un home.

Diu: –¡Treu-mos es diners!

I aquell home diu:

–¡Ai, jo no en tinc! –diu–. ¡Jo no tinc diners, jo sóc pobret!

Diu: –¡O mos treus es diners que tens o et matem! –amb sa pistola, amorrat.

I aquell home es va sufocar i los va dir:

–Baix del peroleu hi ha tres pessetetes. Nyau, però no em matau.

I va quedar "Matau", i encara és "Matau" ara.

Font oral: Isabel Ripoll
[Dins Joan-Lluís Morjo, *Sa gateta de Bjauca*, en premsa].

11. CAMÍ DES SORIANO

De sa bassa que hi ha a sa Caseta des Moros es diu que, per omplir-la, es moros es posaven en filera des d'aqueixa bassa fins a sa font de l'Hort. Diu que des de sa font fins an es capdamunt, anaven passant-se un cànter ple d'aigua en un en un, i aixina anaven omplint sa bassa.

També es parla de tresors. Diu que abans d'anar-se'n de Tàrbena, es moros amagaren s'or i ses coses que tenien de valor, perquè confiaven que un dia podrien tornar. Es conta que hi ha hagut hòmens que treballant en es seus bancals un dia s'han trobat coses de tant de valor que s'han fet rics, com ara un gerró d'or massís o monedes. Diu que això va ser a l'Om i a sa Foia. Però es tresor més important diu que encara està amagat a sa penya de Coll de Rates. No l'han pogut trobar ningú mai. Vegem si el trobarem un dia: massa sort farem.

Joan-Lluís Monjo, *Sa gateta de Bjauca* (en premsa).

En el temps d'abans es dia de Tots Sants no anaven a caçar, això estava prohibit. Això era un costum que hi havia que s'ho prenién molt fort, i ningú anava a caçar ni s'agosava, perquè crevien que això era pecat. Però en Micalet Monjo un dia va fer el valent i diu que va dir:

–¡Eeeeeeh! [amb desprec] ¡Jo me'n vaig a caçar! –i agarra s'escopeta i se'n va a caçar.

I va vore un conill, i quan va anar a tirar-li, es conill diu que se li va plantar i va dir:

–¡Micalet Monjo!, ¡jo tinc dentetes dentetes!
I ell li va prendre por i va pegar a fugir.

Font orat: Isabel Ripoll.

[Dins Joan-Lluís Monjo, *Sa gateta de Bjauca*, en premsa]

Patronato Provincial de Turismo
de la Costa Blanca
Tel. +34 965230160
Fax. +34 965230155
turismo@costablanca.org
www.costablanca.org

Ayuntamiento de Tárbeno
Tel. +34 965 88 42 34
Fax. +34 965 88 41 06
e-mail: ajuntament@tarbena.es
web: tarbenaturismo.es

